

"ויהי העם כמתאוננים, רע באזני ה'" (במדבר יא)

פרשת בעלזות, (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

מה היה חֶטָא המתאוננים? מה היא חומרת הדבר עד כדי "וישמע ה' ויחר אפו ותבער בם אש ה'"?
(במדבר יא/א) הרמב"ן מפרש: "היו מצטערים בעצמם לאמר, מה נעשה ואיך נחיה במדבר הזה, ומה נאכל ומה נשתה, ואיך נסבול העמל והעינוי, ומתי נצא ממנו, מלשון "מה יתאונן אדם חיי" (איכה ג/לט), שהוא לשון כואב ומצטער על עצמו... היו מדברים במרנפסם, כאשר יעשו הכואבים. והיה זה רע בעיני ה', שהיה להם ללכת אחריו בשמחה ובטוב לבב, מרוב כל טובה אשר נתן להם. (אבל לעומת זאת=) והם היו כאנוסים ומוכרחין, מתאוננים ומתרעמים על ענינם..." עכ"ל.

במלים אחרות, ישנה תופעה־מבישה אצל מקצת בני אדם, שמתרעמים ומתלוננים על מצבם, מתמרמרים על כל דבר קטן, כאילו הוא דבר גדול וקשה. ועי"ז נעשה אישיותו של אותו אדם "חמוץ" ו"מקומט". כתוצאה מכך, קשה לבני החֶבְרָה לשמוח בנוכחותו. הוא משרה ענן כבד על בני שיחתו. נוסף על כך, אין ספק כי אותו אדם מתרחק בזה מה'. וזהו הכתוב במשלי (ט/כח) "ונרגן, מפריד אלופי". פירש"י: "ע"י ריגונו ותרעומתו, מפריד ממנו אלופו של עולם" (=הקב"ה). וזה שכתוב בזוהר (ח"ב דף קפד:): שכאשר האדם נוהג "בנהירו דאנפין", ה' מאיר לו אור. אבל כאשר הוא הולך קודר, הוא מושך על עצמו מדת־הדין, ומוסיף לעצמו סָבָל רחמנא לצלן.

החטא שבדבר הוא, שאין אותו אדם מאמין כי "כל דעביד רחמנא, לטב עביד" (ברכות ס:). יש לאותו אדם טרוניא על טיב ההשגחה שהקב"ה מנהל בה את עולמנו. לדעת אותו בן אדם, היה ה' מטיב לעשות אילו שינה מן המצב הקיים, ויעשה כפי חפצו של אותו אדם. ביקורת נוקבת כזו בטאו חז"ל נגד יעקב אבינו, כאשר נפלט מפיו "למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח" (בראשית מג/ו) ועל כך התריע הנביא: "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל, נסתרה דרכי מה'?" (ישעיה מ/כז) וכינו דיבורו זה "דְבַר של בְּטָלָה". אמר הקב"ה: אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר למה הרעותם לי? " (מדרש ב"ר סוף צ"א). גם כאשר יעקב הגיב לפרעה "מעט ורעים היו ימי שני חיי" (בראשית מז/ט), הביאו שם "בעלי תוספות" מן "מדרש אגדה" שנענש על כך בהתקצרות שנות חייו.

והדברים מפורשים בחז"ל: "וואנכי אפדם, והמה דברו עלי כזבים" – אמר הקב"ה, אני אמרתי אפדם (בהפסד) בממונם בעוה"ז, כדי שיזכו לעוה"ב; והמה דברו עלי כזבים" (ע"ז דף ט.ד).
"וואני יסרתי, חֲזַקְתִּי זרועותם, וְאֶלֵּי יחשבו רע' (הושע ז') – אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורים בעוה"ז כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב, וְאֶלֵּי יחשבו רע" (שם). וכבר הרחיב הדיבור על כך רמח"ל בספרו "דעת תבונות" (קטע נד).

חוץ מן חוסר אמונה בנפשו של המתלונן (דבר הגורר אחריו עונש נוסף, וכנ"ל); יש כאן עון של חירוף וגידוף. כי בעצם, המתלונן מייחס לה' כוונות זדוניות להביא "רעה" על האנושות, או על אותו בן־אדם בודד. בעומק הפסיכולוגיה, את השנאה שיש בליבו נגד ה' הוא מיסב ומייחס לעליון ח"ו. (בסגנון המקצוע: "פרויקציה"). • על הפסוק "ותרגנו באהליכם ותאמרו: בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים, לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (דברים א/כז), כותב רש"י: "והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו! משל הדיוט אומר, מה שבלבך על אהובך, תמצא בלבו עליך".

ולכן, במה מכירים מי הוא באמת "חסיד"? מי ש"צהלנו על פניו, ודאגתו (טמונה ומוסתרת) בלבו" ("חובות הלבבות", שער פרישות, תחילת פ"ד). זה מעין "חילול ה'" לומר שניהולו של העולם בידי ה' איננו תקין כל צורכו. וכמובן, יש הבדל בין תפלה לבבית ופעילות של השתדלות, לפני מעשה, לבין הכנעה והשלמה עם מצב "אחרי מעשה", כאשר מצב מסוים כבר הוכרע. תלונות, תרעומת, ביטוי מורת רוח, אינם אלא דרכי תגובה ילדותיים, ואינם מראים על רמה תורנית.

נסיים עם הערה בענין צורת קיום טכסי האזכרה ב"יום השואה", או "יום הזכרון לחלליצה"ל". פשוט לנו שאסור להוסיף אבלות כעבור י"ב חודש (ראה מ"ק כז, וכן נפסק בט"ז על יו"ד סו"ס שמ"ד בשם הרמב"ן: "אין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר י"ב חודש". בעל "הלכות קטנות" (ר"י חאגיז) ח"ב סי' נ"ח כתב על כך דברים חריפים. ולא שאין לנו לזכור את הקדושים שנתנו נפשם על עמם. אלא שאין לנו לעורר התאוננות ודבריתוגה. יש בכך צינון רגשי יקר שיש לנו להקב"ה. יש בכך משום אטימת מדת ה"בטחון בה" וקבלה בשמחה לכל מה שהקב"ה עושה בעולמו.

לכאורה ע"פ תורה, אנו צריכים לציין "יום השואה" ע"י שיחות תורה מעמיקות כדי להוכיח לבני דורנו כמה רע ומר המשך מציאותו של עם ישראל בין בני נכר בארצות נכר, ולעודד את עלייתם ארצה. היינו צריכים לציין "יום חללי צה"ל" ע"י העמקת התודעה אודות גדולת נפשם של המוסרים נפשם להציל את כלל ישראל, ועל דרגתם הנפלאה בעולם האמת. אבל המתרחש בימים אלו ברדיו (ראיונות עם האלמנות והיתומים וכיו"ב) והסיפרות הנדפסת על גודל סבלם הנורא של "קרבתות השואה" דברים אלו מעוררים רק קושיות אפיקורסיות נגד ה', ולא בונים שום דבר חיובי. בכך חוזרים על חטא של "ויהי העם כמתאוננים, רע באזני ה'". ע"ע דברינו בשיחה ראשונה לפרשת נשא.

דברנו לא פעם שבני תורה ניכרים ונבדלים מן שאר העם, בכך שהם עורכים כל מדותיהם ותכונותיהם בחכמה, בתבונה ובדעת. יש לנו לצפות, בעז"ה, שכאשר נבוא למצב כזה, גם שאר העם יתעלה בעקבותינו.